

חוברת לימוד והגות

פסח

13 נושאים ללימוד ולדיון סביב שולחן החג

שתיים-עשרה שאלות מתוך שיעורי הרב רפאל בניזרי על פסח ועל
ההגדה: מדוע החמץ שמחפשים לאור הנר אינו בבית, מדוע הזמן אינו קו
רציף, מדוע אין מברכים על הסיפור היחיד שנותרן ללילה את שמו, ומדוע
ארבע הקושיות אינן נועדו לילדים.

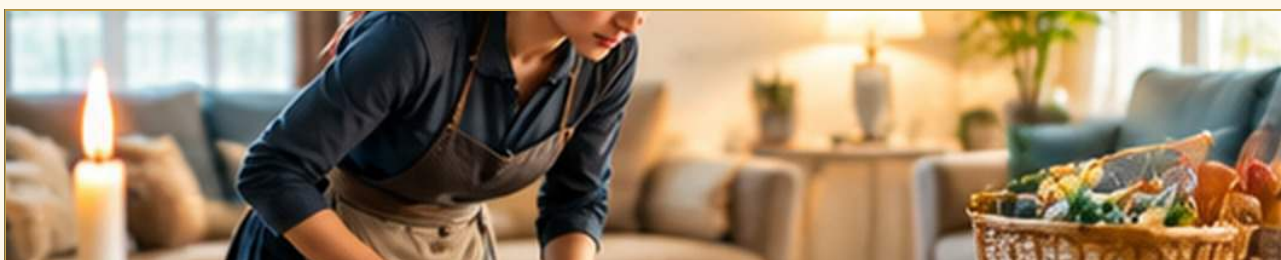

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב שולחן פסח

01	מחביאים את החמץ כדי למצוא אותו
02	השאור אינו מתווסף לעיסה – הוא בתוכה
03	פה־סח: הפה המדבר; פרעה: פה רע
04	באיזו התחלה יש להתחיל?
05	הוא השליך את האמת ארצה
06	המצווה שאין מברכים עליה
07	אל מי דיבר כשלא היה איש?
08	הזמן אינו קו רציף
09	מדוע הבכורות אינן מתענות
10	ההבטחה שאין שותים עליה
11	היחיד, הנישא בידי ארבעה
12	ארבע הקושיות אינן נועדו לילדים
13	"בפסח, המילה שמחה אינה קיימת"

הצגה

בערב פסח הבית כבר נקי. ולכן, כדי שהברכה לא תהיה לבטלה, מישוהו מניח עשר חתיכות קטנות של חמץ בחדרים, ויוצאים לחפש אותן לאור הנר, ברצינות.

השאלה

לחפש את מה שהחבאנו בעצמנו זה עתה: האם זה משחק, או שמא הברכה נאמרת על דבר אחר מלבד עשר החתיכות האלה?

התשובה

שני האיסורים: "בל יראה" – שלא ייראה, ו"בל ימצא" – שלא ימצא ברשותך.

החמץ שאנו מבערים מן הבית הוא החמץ השוכן בתוכנו. הוא אינו רק בבית: יש לבער אותו מתוכנו. לאור נשמתנו אנו מחפשים את פירורי החמץ הזה בתוך עצמנו – ולכן הברכה לעולם אינה מיותרת. הטקס מחייב, משום שמדובר בביעורו ממחשבתנו, מדרך דיבורנו וממעשינו היומיומיים.

כי תמיד יש במעשינו מעט אגו, שביעות רצון הגובלת ביהירות. חכמינו מונים שלושה דברים שבגללם היצר חדל להיות יוצר: הקנאה – רוח התחרות; התאוה – התיאבון; והכבוד – הצורך להחשיב את עצמנו. איננו יכולים לומר שאנו נפרדים מהם – הם משתתפים במהלכים אחרים ויכולים להיות חיוביים – אבל שבעה ימים בשנה יש לנטרל אותם, כדי לחזור אליהם אחר כך עם דרכי שימוש חדשות.

והביעור חל בשלושה שלבים: היחס לעצמי, היחס לזולת דרך הנשיות, והיחס למוחלט דרך הקורבן – שהרי קורבן שסטה ממסלולו הופך לעבודה זרה.

מסקנת הרב

אין מדובר בביטול השאור, אלא בהשבתו למינונו הנכון.

לקח לשולחן

אנו מחפשים לאור הנר את מה שאנו כבר יודעים היכן למצוא. יאמר כל אחד מה חלקו: ההשוואה לאחרים, התאוה, או הצורך בהכרה? ואיזה מן השלושה גורם אצלנו את הנזק הגדול ביותר סביב השולחן?

השאור אינו מתווסף לעיסה – הוא בתוכה

הצגה

אנו מדמים את החמץ לגוף זר: מוסיפים שמרים, והעיסה תופחת. אבל השאירו את העיסה לבדה, בלי להוסיף לה דבר, והיא תחמיץ מעצמה. השאור אינו בא מבחוץ: הוא חלק מן הקמח.

השאלה

אם השאור כבר נמצא בעיסה, באיזה רגע הוא נעשה החמץ שיש לשרוף?

התשובה

אם משאירים את העיסה בלי שאור, לאחר זמן מה היא תחמיץ מעצמה. השאור הנותן לעיסה את טעמה, אם עבר זמנו, יקלקל אותה. הכול הוא שאלה של מיון בזמן, של יסוד שהוא חלק מן העיסה ואינו זר לה. מה שבאדם הוא יסוד של תשוקה אין לבטלו: זה המניע של כל פעולה. אבל את השאור הזה שעבר זמנו – צריך לדעת לבער.

ומתי בא החמץ? כל עוד אנו ממשיכים ללוש את העיסה, אין חמץ. החמץ מופיע כשהפסקנו ללוש, כשהנחנו לה לנוח. הוא מופיע בבטלה של האדם, כשמתעממים ואין מוצאים מה לעשות.

לכן בשבועות, להפך, מביאים לחם חמץ – אבל כדי להביא לחם חמץ, צריך קודם לעבור דרך המצה: צריך לעבוד על עצמנו בלי הרף, כדי לא לשקוע. לא להניח לעיסה להחמיץ פירושו לא לתת לדחף שלנו זמן להשתבש, זמן להפוך לחשבון שכלתני.

מסקנת הרב

השאור הוא תולדה של הזמן: היציאה ממכלאת הזמן היא תחילת החירות.

לקח לשולחן

מה שמקלקל אותנו כמעט אף פעם לא בא מבחוץ: זה הכוח שלנו עצמנו שהונח זמן רב מדי במנוחה. מה הפסקנו ללוש – זוגיות, חברות, לימוד? ומה צריך להחזיר לתנועה כבר בשבוע הבא?

הצגה

חכמינו מפרקים את שם החג לשתי מילים: "פה" ו"סח" – פה שח. ובאותו אופן הם מפרקים את שם מלך מצרים: פרעה – פה רע. שני פיות, אם כן, זה מול זה.

השאלה

גם לפרעה הייתה שפה. מה מבדיל בין פה חופשי לפה רע – ובמה השפה שבויה במצרים?

התשובה

התרגום מתרגם "נפש חיה" – "רוח ממללא", רוח בעלת דיבור.

כשאנו בגלות, הדיבור הוא שבגלות. איננו מצליחים עוד להבין זה את זה, משום שאיבדנו את אמיתות השפה: כדי שיבינו אותנו אנו משתמשים בכל התחבולות, ומאבדים את הטבעיות. שפה בגלות היא שפה המותנית בשגרת יומנו, בתרבות שנכפית עלינו, בבעיות המשפחה – שלא לדבר על עול השלטונות שתחתם אנו חיים.

לפרעה הייתה שפה משלו; ההבדל הוא שזו הייתה שפה סגורה. כשהשפה אינה יכולה להתפתח, אינה יכולה לצאת מגבולותיה, הרי היא "פה רע". לשחרר את האדם פירושו קודם כול לשחרר את שפתו, כי חלק אלוה ממעל שבאדם הוא הרוח הנושאת את הדיבור.

ויש ארבעה אופני דיבור. אמירה: אני מדבר אל עצמי. דיבור: אני מדבר אל הזולת, אנו משוחחים, אך כל אחד נשאר בדעותיו. הגדה: יצרנו אגודה אחת, אנו קשורים על ידי הדברים – זו ההגדה. ולבסוף השיר, שבו מסתיים הלילה. בשלוש הדרגות הראשונות עלולים להיות צלילים צורמים. השיר, לעומתן, אינו סובל אף צליל צורם.

מסקנת הרב

לכן הלילה מסתיים בשירה: כבר אין מה לנהל עליו משא ומתן.

לקח לשולחן

ליד השולחן הזה, כמה ממשפטינו הם דיבור אמיתי, וכמה הם נוסחאות כדי להתחמק מנושא? נבחר דבר אחד שאיש אצלנו אינו אומר לעולם בבירור – ושמיישהו יאמר אותו הלילה, בפשטות.

הצגה

בליל הסדר היו שתי פתיחות אפשריות. אפשר היה לפתוח ב"עבדים היינו לפרעה במצרים", או ב"מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו". היה צורך להכריע.

השאלה

מדוע לפתוח בעבודות שנכפתה עלינו ולא בעבודה הזרה של אבותינו – והאם בעצם אין שתייהן אומרות את אותו הדבר?

התשובה

"עבדים היינו לפרעה במצרים" ו"מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו".

בחרנו ב"עבדים היינו במצרים", והשארנו במקום השני את "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו". לא חיפשנו דבר, לא ביקשנו דבר: הדבר הוכרע בלעדינו, השליכו אותנו למצרים. ובצדק: בכל פעם שאנו מסכימים לחיות בתלות כלשהי, אנו עובדי עבודה זרה.

כי גלותו של האדם מלווה מלכתחילה את חטא אדם הראשון. ולדעת הרמב"ם, החטא אינו מתחיל באכילת הפרי: הוא מתחיל במבט שהאישה מטילה בו, כשהיא מתבוננת בו ונפתית למראהו, וחושבת שטוב לאכול ממנו. החטא הוא בתפיסת העולם שלפנינו. לכן חכמינו אינם מדברים על דחף או על נטייה, אלא על תפיסה: יצר הטוב, יצר הרע, מלשון יצירה – לעצב את הטוב, לעצב את הרע.

חכמינו העדיפו, אם כן, לזהות את העם לא בנטישת האלילים, אלא בנטישת הרעיונות הקפואים, העולם שאנו מעצבים לעצמנו ועל ידי עצמנו. זו נקודת המוצא של כל עבודה זרה.

מסקנת הרב

האליל אינו קודם כול פסל: הוא עולם שעיצבנו לפי מידתנו.

לקח לשולחן

לכולנו יש דעה קבועה על מיישהו במשפחה הזאת, והיא בת עשרים שנה. איזו? ואם נסכים הלילה להשעות אותה, מה נראה שכבר איננו רואים?

הצגה

לפני בריאת האדם, המידות מתוכחות. האמת מתנגדת: היצור הזה יהיה שקרן, זיק לעולם, זין מריבות. אחרות מגינות עליו: הוא מסוגל גם לחסד. אז, אומר המדרש, השליך את האמת ארצה.

השאלה

מדוע להרחיק את האמת כדי לברוא את האדם – והאם המלאכים הזועמים על כך אינם צודקים?

התשובה

המדרש: "השליך אמת ארצה". והמלאכים: איך תשליך ארצה את חותם מלכותך?

המלאכים זועמים: איך תעז להשליך ארצה את האמת, שהיא חותם המלכות של בריאתך, של ממלכתך? והתשובה היא: מעתה איני רוצה שהעולם יתנהל על פי אמת שממית בלבד, שתהיה מחוץ להישג יד. אני רוצה שהאדם עצמו ישתתף בהתגלות.

כי להשליך את האמת ארצה אין פירושו להשליך אותה: פירושו לזרוע אותה. לזרוע אותה בעולם הבריאה ולומר לאדם: עכשיו, הבא אותה לידי גילוי, גלה אותה, למד אותה, חלוק אותה. וכמו שהאיכר זורע לכל רוח חלק זעיר ממנו שיקצור, כך מה שעם ישראל נקרא לזרוע ילווה בקציר עצום.

להידמות לבורא, אם כן, אין פירושו רק לגמול חסד – להלביש ערומים, לבקר חולים כפי שעשה לאברהם, לקבור מתים כפי שעשה למשה. פירושו גם להשתתף בקיום הבריאה: לא כשמרן המשאיר את העולם כמות שהוא, אלא כמי שבורא את העולם באותו אופן, מגלה אותו וחושף אותו.

מסקנת הרב

התורה לא ניתנה כולה מלמעלה: האדם גילה חלק ממנה, ועליו באה חתימה מלמעלה.

לקח לשולחן

הופקדה בידינו אמת זרועה, לא אמת מוגמרת. מה באמת חיפשנו השנה, במקום לקבל מוכן? ולמי, סביב השולחן הזה, אנו משאירים מעט מדי מקום לחפש בעצמו?

הצגה

מברכים לפני קריאת המגילה, לפני תקיעת השופר, לפני הדלקת החנוכייה. גם סיפור יציאת מצרים הוא מצווה – "והגדת לבנך". ובכל זאת, לא נתקנה שום ברכה על ההגדה.

השאלה

מדוע המצווה היחידה של הלילה שנותנת לספר את שמו היא דווקא זו שאין מברכים עליה?

התשובה

"והגדת לבנך".

תשובה ראשונה: אם אנו עדיין בתהליך של גאולה והמצווה אינה יודעת סוף, איך נברך על מה שעדיין לא הושלם? כשעושים מצווה, עושים אותה לשם השלמתה – וכאן היא אינה מושלמת.

תשובה שנייה: ההגדה אינה אלא כלי שבו אנו משתמשים כדי להגיע למטרתנו. ואיננו מברכים לעולם על הכלים המאפשרים את קיום המצווה.

תשובה שלישית: ההגדה היא עצמה מעין ברכה, מחווה לתנועת השחרור בארבעה שלבים – והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי אתכם לי לעם. ויש טעם נוסף: במגילה או בשופר, אחד יכול להוציא מאה אנשים ידי חובתם. בהגדה – לא. היא מחייבת יחסי גומלין: אי אפשר לקרוא אותה בשביל כולם בלי שיהיה דיון בין כל המסובים.

מסקנת הרב

על מה שלא הושלם אין מברכים – ואיש אינו יכול לעשות זאת במקומכם.

לקח לשולחן

יש דברים שאפשר להאציל לאחרים, ויש שלא. מי במשפחה הזאת הניח למישהו אחר לדבר בשמו – בחגים, בהחלטות? הלילה הכלל הוא שכל אחד מדבר בשם עצמו: נתחיל.

הצגה

בעשרה מאמרות נברא העולם. אבל כשסופרים אותם, מוצאים רק תשעה: חכמינו משלימים ומונים את "בראשית" כמאמר. והרי מאמר מניח שיש מישהו שאליו מדברים.

השאלה

איך יכולה "בראשית" להיות מאמר אם אין עדיין איש שישמע אותו – ומה הקשר לכך עם המכה העשירית?

התשובה

עשרה מאמרות של הבריאה; "אני" ו"אין" נכתבים באותן אותיות.

אם אין איש, איני יכול לדבר אלא אל עצמי: זה תמיד ה"אני" שלי, וה"אני" הזה הוא "אין" – האותיות של "אני" ושל "אין" הן אותן אותיות. בהסתלקות האני שלי אני יכול לאשר את האני שלי; איני יכול לאשר אותו בלי לחשוב קודם שברגע מסוים לא הייתי קיים. קיומי שלי הוא כבריאת העולם: יש מאין. וזהו אכן מאמר, כי היה כאן דילוג.

עשר המכות הן המחשה של שיבוש עשרה המאמרות של הבריאה ושל ריקונם מתכליתם: הן מעידות על פעולה פגומה של חוקי הטבע. ויש קשר הדוק בין המכה האחרונה למאמר הראשון. מכת בכורות היא קריסתן של כל הנחות היסוד של המחשבה המקובלת במצרים.

לכן, במכה הזאת, לא משה ולא אהרן מתערבים: אני הוא היוצא, אני הוא המתגלה. כשעקרון ההתחלה מסולף, כל השאר נופל יחד עמו.

מסקנת הרב

אישור האני מתחיל בויכוח שיכולנו שלא להיות.

לקח לשולחן

מי שחושב שהוא ראשית הכול אינו יכול עוד לקבל דבר. מי ליד השולחן הזה מרגיש שהבית ייפול בלעדיו? ומה היה קורה באמת אילו, לשובע אחד, היה מניח לאחרים לעשות?

הצגה

אנו חיים בתכנון תוכניות: מחר, בשנה הבאה, בעוד שלוש שנים. אנו מאמינים ברציפות הדברים. אבל בעברית, מושג הזמן הרציף אינו קיים.

השאלה

אם כל רגע הוא בריאה בפני עצמה, מה נותן לנו את האשליה שהזמן זורם בלי הפסקה?

התשובה

"המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". וגם: "ראשית גוים עמלק".

כשם שהקו הישר אינו אלא רצף בלתי פוסק של נקודות, הזמן הוא רצף בלתי פוסק של רגעים. אין רגע זהה לחברו, וכל רגע הוא בריאה. אין אנרגיה רציפה המקיימת את העולם: האנרגיה הזאת מתחדשת כמו שמתחדשת טיפת השמן המזינה את הנר. אין זו אותה טיפה: זו טיפה אחרת, עוד טיפה זעירה כדי להמשיך להאיר – וזה נותן לנו רושם של רציפות.

מה שאנו מכנים התנועה הרציפה של הבריאה הוא למעשה בריאות מקוטעות: אלה ניסים ונפלאות, וכל רגע בחיים הוא כשלעצמו פלא. לזייף את המושג הזה, לעצור את ההתחלה ולהציב במקומה נקודת מוצא אחרת – זה מה שאומר הפסוק "ראשית גוים עמלק".

ולכן החג נקרא חג המצות. מה בין מצה ללחם? הזמן שניתן לעיסה. שבעה ימים בשנה יש לנטרל בתודעתנו את מושג הזמן הזה, המתערב ומשבש את הטעם המקורי.

מסקנת הרב

יצאת מצרים אינה בסופה של התפתחות: היא קטיעה.

לקח לשולחן

אנו דוחים את הדברים החשובים לרגע שעדיין אינו קיים. אם שום דבר אינו מבטיח רציפות, מה צריך להיאמר או להיעשות השבוע, ולא "יום אחד"? יקבע כל אחד דבר אחד, ותאריך.

הצגה

בערב פסח הבכורים מתענים. אך המכה לא חסה גם על הבכורות של מצרים, ובנות ישראל הבכורות ניצלו כאחיהן. ואילו הן אינן מתענות בשום מקום.

השאלה

אם הבכורים מתענים משום שניצלו בלי שזכו בכך, מה היה בידי הבכורות שעמד להן במקום זכות?

התשובה

הבכורים מתענים משום שניצלו, ולא ניצלו בזכותם: ה' החליט כך, מחויב לברית שכרת עם האבות. זה הכול.

לבנות, לעומת זאת, הייתה זכות משלהן. ההתנגדות במצרים נעשתה בידי הנשים, זכות ההתנגדות הזאת הגנה עליהן: אין הן חייבות להתענות בשום מקום. הן אלה שעמדו לצד בעליהן והניעו אותם למרוד בגורת פרעה – ו"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו אבותינו ממצרים".

הדבר בא מרחוק. שרה הרחיקה את ישמעאל, רבקה הרחיקה את עשו, לאה הרחיקה את לבן; ורחל אינה קבורה במערת המכפלה: יש לה קבר נפרד, על אם הדרך, והיא מבכה על בניה – היא המופקדת על מציאתם. וכבר מסעו של אברהם מתחיל בציווי "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה".

מסקנת הרב

הגברים ניצלו בזכות הבטחה; הנשים – בזכות מה שעשו.

לקח לשולחן

דוד שלם יצא ממצרים בזכות נשים ששמותיהן אינם נזכרים. מי אצלו החזיקה את הבית בלי שהביאו אותה בחשבון? נזכיר אותן הלילה בשמן, אחת אחת, ונאמר מה עשו באמת.

הצגה

ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות של גאולה: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי. אבל הפסוק מונה חמש: "והבאתי אתכם אל הארץ". על זו איש אינו שותה.

השאלה

מדוע לעצור בארבע כוסות כשההבטחה היא חמישית – ומה היינו מסכנים אילו שתינו על הארץ?

התשובה

חמש הלשונות: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי... והבאתי אתכם אל הארץ".

אילו הייתה כוס חמישית, ארץ ישראל הייתה עלולה להפוך למטרה הסופית, במקום "ולקחתי אתכם לי לעם". הדבר החשוב ביותר להגשים בפסח הוא שנבחרנו. הארץ אינה אלא האמצעי להגשים זאת: אביא אתכם אל הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם, כדי לתת לכם את האמצעים למלא את השליחות הזאת.

אין בכך כדי להמעיט במאומה מן הארץ. ארץ ישראל עתידה להתרחב, גבולותיה אינם קבועים סופית, והקדושה אינה שווה בכל מקום בה: קדושת ירושלים אינה קדושת באר שבע. אבל הקדושה הזאת קורנת למרחוק, וישראל אינו יכול לחיות סגור בתוך גבולותיו: מכוח שליחותו, הוא נקרא לחרוג מן הגבולות האלה.

ולכן אנו אומרים בסוף הלילה "לשנה הבאה בארעא ד'ישראל" ולא "בארץ ישראל". "ארץ" מלשון רצה, לרצות, לרוץ אל: יש רצון בארץ ישראל. כל עוד אנו מדברים בה בשפות של כל הגלויות, אנו עדיין מדברים בשפת הגלות.

מסקנת הרב

אין שותים על האמצעי, גדול ככל שיהיה: שותים על מה שהוא נועד לשרת.

לקח לשולחן

לעתים קרובות אנו מבלבלים בין המטרה לאמצעי: הבית, המקצוע, הצלחת הילדים. יאמר כל אחד איזה אמצעי הפך אצלו למטרה. ומה האמצעי הזה נועד לשרת מלכתחילה.

הצגה

פיט המיוחס לאבן עזרא, המוקדש לפסח, מדבר רק על ארבע. ארבע אותיות, ארבע חיות, ארבעה מלאכים, ארבעה דגלים, ארבע תקופות, ארבע כנפות הארץ. והמספר אינו עוזב עוד את ליל הסדר.

השאלה

מדוע הארבע הזה חוזר בכל מקום בליל פסח – ומה בדיוק הוא נושא?

התשובה

הפיט המיוחס לאבן עזרא: "יחיד בארבע אותיות, נושא בארבע... דגלים ארבע". והשם בן ארבע האותיות, כמו אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד.

היחיד בארבע אותיות נישא בידי ארבע חיות: האריה, הנשר, השור והאדם. מקיפים אותו ארבעה מלאכים המלווים אותנו: מימיני מיכאל, משמאלי גבריאל, מלפניי אוריאל, מאחוריי רפאל. והעם במדבר צועד תחת ארבעה דגלים. את הארבעה האלה אנו נושאים: מיכאל, מקור חסד; גבריאל, הגבורה – כי חסד אינו כניעה; רפאל, המרפא את חוסר האזיון, מלשון "אזון", לאזן, ומכאן "מאזניים"; וכל זה לקראת אוריאל – לקדם את האור.

האבות שרטטו את הקווים האלה: אברהם הוא חסד, יצחק גבורה, יעקב אמת, המאזן ומתקן את שניהם – ויוסף, ששוכחים למנותו בין האבות, אף שהוא יסוד העם מאז מצרים.

ויש ארבעה שלבים בהתפתחות הבריאה: אצילות, בריאה יש מאין, יצירה, עשייה. עולם הרוח ועולם החומר מופרדים בתהום – ואנו מנסים תמיד להשיב את המציאות אל הראשון.

מסקנת הרב

מה שהוא אחד נישא בידי ארבעה: כך הוא נעשה מקום שאפשר לשכון בו.

לקח לשולחן

חסד, גבורה, איון, אור: כל אחד לבדו מתעוות. איזה מן הארבעה שולט אצל כל אחד מאיתנו, ואיזה חסר יותר מכול בביתנו? נבקש מן השכן לשולחן לענות במקומו.

הצגה

מוסרים את ה"מה נשתנה" לצעיר ביותר, הוא שר אותו, צוחקים סביבו, והעניין נגמר. אבל הקערה הוזה בכוונה, לפני הסעודה, כדי שתתעורר שאלה – והיא לא נועדה רק לילדים.

השאלה

אם ארבע הקושיות מקבילות לארבעה גילים שכולנו עוברים, איזו מהן אנו שואלים הלילה?

התשובה

ארבע דרכי הפרשנות: פשט, רמז, דרש, סוד; וארבעת הבנים: חכם, רשע, תם, ושאינו יודע לשאול.

ארבע הקושיות מקבילות לארבע דרגות הפרשנות – הפשט, הרמז, הדרש והסוד – אך גם לארבעה סוגי בנים, ויותר מזה לארבעה גילים שאנו עוברים במהלך הזמן. אפשר לעבור בהם בכיוון של התפתחות, או לסיים אצל שאינו יודע לשאול – וזה מצער.

כי ההפך של החכם אינו הכופר. ההפך של החכם הוא הטיפש. מדוע לא נתנו לטיפש לדבר? משום שעמו הדיאלוג בלתי אפשרי. הרשע עדיף ממנו: יש לו חוש ביקורת מפותח כל כך, שאפשר להפוך את הכיוון ולמצוא אותו לצד החכם. הוא אינו מטומטם, הוא מוח מבריק – הוא רק רוצה שהכול יתאים לחוקי הטבע.

ולשאינו יודע לשאול: "את פתח לו". היה צריך לומר "אתה", בלשון זכר. אם אומרים "את", הרי אומרים לאיש: קח דוגמה מן האישה. היא אינה רק נותנת, היא נותנת את עצמה כולה. גם אתה, תן את עצמך לו.

מסקנת הרב

במילה "שנה" יש לחזור, ללמוד, לשנן ולשנות: לעולם אין חוזרים אל טקסט בלי להשתנות.

לקח לשולחן

יש הלילה, ליד השולחן הזה, חכם, מערער, תם, ואחד שאינו שואל דבר. כל אחד יודע מי הוא. אבל מי שאינו שואל דבר מחכה שיבואו אליו: מי לוקח זאת על עצמו לפני סוף הסעודה?

"בפסח, המילה שמחה אינה קיימת"

הצגה

סופרים את המילים. בפסח, התורה אינה אומרת אף פעם את המילה שמחה. בשבועות – פעם אחת. בסוכות – שלוש פעמים. ולסוכות יש שם שאין לאחרים: אמרו פשוט "חג", בלי לפרט, והכוונה לסוכות.

השאלה

מדוע השמחה שמורה לאחרון משלושת הרגלים – ולא לחג החירות?

התשובה

מגנין אזכורי השמחה בתורה: אף לא אחד בפסח, אחד בשבועות, שלושה בסוכות. נקרא חג האסיף, וזמן שמחתנו.

סוכות הוא חג האסיף, כלומר חג הסיכום. מה עשינו בחירות שקיבלנו בפסח? מה עשינו בתורה שקיבלנו בשבועות? שחרור בלי מצפון מוסרי היה מסוכן; ומצפון מוסרי שאינו משותף עם הזולת, המסתגר בנוחות קיום אישית, היה אף הוא סטייה מדרך החיים. המלאות של סוכות היא מלאות של תודעה הנושמת פתיחות: יציאה אל הטבע, יציאה אל העולם החיצון, אחריות מלאה של האדם לעולם הזה.

ומאין באה המילה "חג"? מן המחוגה, הכלי המשרטט את המעגל. כל חג מביא את קרינת האור שלו, אבל בסוכות הקרינה עצומה. אתם יודעים למה? משום שאפילו לתעיות שלנו נתנו משמעות חיובית: שילבנו אותן במעגל החיים, וגם שם יש להן מקום. זכרו: אנחנו שברנו את הלוחות הראשונים, זו הייתה שערורייה, וה' אמר שיעשה ממשה עם חדש. משה עונה: אתה לוקח סיכון – אם העם הזה, שולחן בן שלוש רגליים, לא עמד, איך תרצה ששולחן בן רגל אחת יחזיק? אז אין מחליפים את העם: מחליפים את דרך החינוך. וביום כיפור קיבלנו את הלוחות השניים.

זה מה שאמרו החסידים: "אשרי זקנתנו שכיפרה על ילדותנו". אשרי מי שאינו חוטא – אבל אשרי גם מי שהצליח לכפר על סטיותיו. שמחת סוכות אינה אפוא שמחה חולפת, שמחה קטנה עם חמרמורת למחרת וחזרה למציאות עצובה כעבור כמה שעות. אין זו שמחה של סם: זו שמחה המאפשרת לאדם להתחדש לגמרי ולתפוס את העולם אחרת – אף שאנו בפתח הסתיו, ערב שקיעת הטבע ותרדמתו.

מסקנת הרב

אנו אווזים בלולב כדי לומר דבר פשוט מאוד: ניצחנו. אנו שומרי הלילה, מלאי אמונה ומלאי שמחה.

לקח לשולחן

חג הסיכום שואל את שאלתו בלי עקיפין: מה עשינו השנה בחירותנו? ועוד אחת, קשה יותר: איזו תעיה מעברנו הצלחנו סוף סוף לשלב – במקום להמשיך להסתיר אותה מתחת לשולחן?